

Mielenosoittajat poistuvat Majakovski-metroasemalle poliisien seurattessa vieressä. Moskova, toukokuu 2016. Kuva: Aino Väänänen.

HLBTI-aktivismista Moskovassa ja Kiovassa

Keväällä 2016 vietin aikaa Murmanskissa, Moskovassa ja Kiovassa seuraten seksuaalivähemmistöjen elämää. Se mitä näin, vahvisti ennako-oletukseni: seksuaalivähemmistöjen oikeuksia puolustavien kansalaisjärjestöjen ja HLBTI-aktivistien elintila Venäjällä on kaventunut viimeaikaisen yhteiskunnallisen kehityksen seurauksena. Moni HLBTI-järjestö taistelee olemassaolonsa puolesta samaan aikaan kun ak-

tivistit joutuvat harkitsemaan toimintansa seurauksia. Tapahtumien järjestämistä hankaloittaa se, että Venäjän nykyisessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä kaikki seksuaalivähemmistöihin liittyvä julkinen toiminta nähdään poliittisena julkilausumana. Tilanne Ukrainassa on piirun verran valoisampi, mutta vähemmistön jäsenissä huolia herättää maan nykyinen poliittinen suunta. Mihin maa vertaa itseään – liberaaliin länteen

Valokuvaajat seuraavat, kun osallistujia menee poliitarkastuksen läpi yhdenvertaisuusfestivaaleille. Kiova, toukokuu 2016. Kuva Aino Väänänen.

vai arvoiltaan perinteisempään *Russki Miriin?*

Seksuaalivähemmistöt ja sota

Ukrainan HLBTI-verkosto järjesti toukokuussa yhdenvertaisuusfestivaalin (*Festival Rivnosti*) Kiovan Media Hubissa. Tapahtuman tarkoitus oli saattaa yhteen jäseniä ja aktivisteja eri vähemmistöistä. Festivaaliohjelma koostui paneelikeskusteluista, esitelmistä, elokuvista, teatterista ja musiikista.

Festivaalin mielenkiintoisimpiin esityksiin kuului improvisaatioteatteriesitys, jonka teema oli ”coming out”. Yleisön jäseniä pyydettiin kertomaan oma tarinansa kaapista ulos tulemisesta, minkä jälkeen ryhmä näyttelijöitä esitti tarinasta oman näkemyksensä improvisaation muodossa musiikin säestämänä. Julki lausutut kokemukset saivat yleisön kyyneliin. Performanssin kautta käsiteltiin kipeitä tarinoita,

mikä toi henkilökohtaisen ulottuvuuden usein alleviivatun poliittisen keskustelun keskelle. Kaapista ulos tuleminen on usein hyvin vaikeaa jopa kaikkein läheisimmille ihmisille – Kiovan sosiologisen instituutin tutkimuksen mukaan tällä hetkellä 45,2 prosenttia ukrainalaisista kannattaa homojen oikeuksien rajoittamista.

Seksuaalivähemmistöjen hankala asema nyky-Ukrainassa nousi esiin myös festivaalin paneelikeskustelussa. Maan itäosissa riehuva sota on aiheuttanut ennennäkemättömän isänmaallisuuden nousun ja äärintationalististen järjestöjen suosion kasvun. Yksi suurimmista seksuaalivähemmistöjen kohtaamista haasteista on se, kuinka saada äänensä kuuluviin tilanteessa, jossa sota on, luonnollisesti, prioriteetti koko yhteiskunnalle. Keskustelijoista moni oli sitä mieltä, että Ukrainalla olisi edellytykset uudistua, mutta sotaa käytetään tekosyynä lykätä uudistuksia.

Mielenosoittaja uhmaa poliisin ohjeita pitämällä sateenkaarilippua esillä vapunpäivän mielenosoituksessa. Moskova, toukokuu 2016. Kuva: Aino Väänänen.

Politiikasta

Venäjällä kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet toimia ulkomaisella rahoituksella heikentyivät vuonna 2012. Uuden lain mukaan järjestön, joka saa ulkomaalaista rahoitusta ja osallistuu poliittiseen toimintaan, täytyy rekisteröityä ulkomaalaiseksi agentiksi. Tämä aiheuttaa lisää byrokratiaa ja hankaloittaa järjestöjen toimintaa tehden sen useissa tapauksissa jopa mahdottomaksi. Vuonna 2013 käyttöön otettu lastensuojelulaki kieltää ”ei-perinteisen seksuaalisen propagandan” levittämisen alaikäisille. Lain tulkinnasta on erilaisia linjauksia ja tiedossa on muun muassa tapauksia, joissa henkilö on syytettynä siksi, että hän on julkaissut jotain yleistä seksuaalivähemmistöihin viittaavaa sosiaalisessa mediassa. Myös lain soveltaminen vaihtelee alueittain. Epäjohdonmukaisuudet lain tulkinnassa johtavat siihen, ettei kukaan lopulta tiedä, mitä ilmaisulla ”ei-perinteisen seksuaalisen propagandan levittäminen” tarkoitetaan.

Pelotteena ja kontrollin välineenä lain lieneekin tarkoitus toimia.

Ukrainassa seksuaalivähemmistöjä syrjivät lait peruttiin Janukovitšin astuttua vallasta.

Tämän vuoksi *Euromaidan* oli seksuaalivähemmistöjen kannalta tärkeä tapahtuma. Moni aktivisti koki sen yrityksenä luoda sallivampi yhteiskunta eri vähemmistöjä kohtaan, yhdistyä henkisesti länteen ja Eurooppaan ja toisaalta irtautua ”neuvostoliittolaisesta” ajattelutavasta, joka nähdään takapajuisena, korruptoituneena ja konservatiivisena. Vuoden 2014 jälkeistä aikaa on kuitenkin sävyttänyt konservatiivisten arvojen nousu. Hieman paradoksaalisesti monet ukrainalaisista nationalisteista, jotka näkevät Venäjän vihollisena ja haluavat erottautua venäläisistä aateveljistään ja -siskoistaan, jakavat saman perinteisen arvomaailman.

Poliisisaattueet ja pommiuhkat

Keskustelin ennen festivaalin alkua ukrainalai-

Osallistujat palaavat festivaalipaikalle odotettuaan yli tunnin sitä, että rakennus oli tarkastettu nimettömästä pommiuhkasta johtuen. Kiova, toukokuu 2016. Kuva: Aino Väänänen.

sen HLBTI-kansalaisjärjestö Insightin puheenjohtajan Olena Ševtšenkon kanssa. Hän pelkäsi Lvivin alkuvuoden tapahtumien toistuvan Kioassa. Silloin paikallisessa Dnistr-hotellissa pidetty seminaari jouduttiin keskeyttämään ja osallistujat kuljettamaan pois poliisisaattueessa, kun äärioikeistolaiset radikaalit hyökkäsivät väkivalloin tapahtumapaikalle, eivätkä poliisit pystyneet enää takaamaan seminaariin osallistuneiden turvallisuutta.

Tällaista tapahtuu valitettavan usein. Väki­vallalla uhkailu ja ääri­ryhmien hyökkäykset eivät ole harvinaisia tapahtumissa, joilla on vähäisiä­kin yhteyksiä seksuaalivähemmistöihin niin Ukrainassa kuin Venäjällä. Yleisimpiä tapoja häiritä festivaaleja, seminaareja ja elokuvajuhlia ovat anonyymit pommiuhkaukset, jotka aiheuttavat tuntien viiveen tai pahimmassa tapauksessa keskeyttävät koko tapahtuman. Kioassa festivaalialueelle saapui vajaa kaksikymmentä äärioikeistolaista aktivistia, mikä oli

vähän verrattuna Lvivin yli 200 mellakoitsijaan. Merkeistä ja vaatetuksesta päätellen iso osa heistä kuului ääri­nationalistisiin ryhmittymiin.

Pelon ilmapiiri

Ääri­ryhmien interventioiden päätarkoitus on luoda pelon ilmapiiriä. Läs­nä­olollaan ja vastamielenosoituksilla äärioikeistolaiset ryhmittymät vahvistavat samalla omaa funktio­taan perinteisten arvojen vaalijana. Toisaalta hyökkäykset ja interventiot tuovat heille myös kaivattua mediajulkisuutta. Tapahtumien jäl­keen YouTubeen ladataan videoita, joita jaetaan sosiaalisessa mediassa. Valokuvaajat tulevat paikalle jutun toivossa.

Kioassa poliisi oli saatu valjastettua turvaamaan tapahtumaa. Tämä luultavasti johtui ulko­maalaisten järjestöjen paineesta. Muun muassa Norjan SETA:n puheenjohtaja vaati sekä Kiovan pormestari Klitškoa että presidentti Porošenkoa

takaamaan osallistujien turvallisuuden. Venäläisillä HLBTI-aktivisteilla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta odottaa samanlaista poliisin suojelua. Vapunpäivänä Moskovassa järjestetty pienimuotoinen sosialistien, feministien ja HLBTI-aktivistien yhteismarssi ei sujunut kovinkaan rauhallisissa merkeissä. Paikalle oli kokoontunut lähemmäs kaksisataa marssijaa, mihin verrattuna poliisin noin satapäinen joukko tuntui ylimitoitetulta. Vastamielenosoittajia, lähinnä ääriortodokseja, oli kymmenkunta. Poliisin suurin huomio kiinnittyi sateenkaarilippuja kantaneisiin. Kymmenen HLBTI-aktivistia ja yksi valokuvaaja otettiin kiinni. Heidät kuitenkin vapautettiin myöhemmin samana iltana. Kiinnioton syyksi sanottiin yleisen järjestyksen häiritseminen. Sateenkaarilippua ei mainittu sanallakaan.

Aino Väänänen

Kirjoittaja on valokuvaaja ja FM, joka keskittyy työssään vähemmistöaiheisiin.